

HON JAG EN GÅNG VAR

BIRGITTA OHLSSON

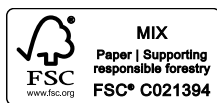
Hon jag en gång var

Bokförlaget Forum

TIDIGARE UTGIVNING

Duktiga flickors revansch, 2017

Lev som du vill. Tio svenska kvinnor visar vägen, 2020

BOKFÖRLAGET FORUM

Box 3159, 10363 Stockholm

info@forum.se | www.forum.se

COPYRIGHT Birgitta Ohlsson 2026

OMSLAGSFORMGIVARE Sara R. Acedo

OMSLAGSBILD Thron Ullberg

ISBN 978-91-37-16408-3

TRYCKT HOS Scandbook, EU 2026

Första tryckningen

FÖRORD

”Det finns ingen större ångest än att bära en oberättad historia inom sig.”

Maya Angelou

Jag vet inte om jag lever när den här boken går i tryck, då jag börjar skissa på mitt manus sommaren 2025. Jag vet inte om det är min leukemi eller bröstcancer som gör att jag nu kanske börjat att skriva på det sista kapitlet av det som kallas livet. Jag vet inte om min lever har säckat ihop efter stamcellstransplantationen. Jag vet inte om läkarnas antydningar om metastaser på revbenen är en återvändsgränd. Jag vet inte om jag orkar att ännu en gång tappa mitt hår och bryta ner min kropp med cellgifter.

Jag vet inte om USA, landet där jag bor, står på randen till ett auktoritärt sammanbrott. Jag vet inte om diktaturen Rysslands brutala krig mot demokratin Ukraina ännu pågår. Jag vet inte om det Sverige, landet jag kallar mitt hem, snart leds av en regering vars näst största parti har rötter i nynazismen. Jag vet inte om den mörka världen av i går blir till verklighet i dag.

Jag vet inte om jag längre orkar att vara optimistisk när allt samtidigt faller sönder i livet och i världen. Jag vet inte om jag orkar att återigen bli hon som jag en gång var. Jag vet inte om jag någonsin kommer att stå på barrikaden igen.

Men jag vet att jag vill berätta för dig innan det är för sent.

2021

DEN 6 JANUARI 2021, STOCKHOLM

Det är morgon i Amerika. En dag som kommer att förändra allt. Det är en ödesdiger onsdag, då den amerikanska demokratin står under belägring. Jag själv sitter framför min dator i Stockholm, 6 600 kilometer fågelvägen från den amerikanska huvudstaden och följer utvecklingen timme för timme.

Klockan är **08:17** på morgonen i Washington. Den avgående republikanske presidenten Donald Trump, som redan har förlorat ett demokratiskt val, skriver på Twitter ett hotfullt krav till sin egen republikanske vicepresident Mike Pence. Trump beskriver valet som präglad av korruption och bedrägeri. Pencés roll i detta nu är att bekräfta att en ny president, Joe Biden, har valts av det amerikanska folket. Men Trump vill sitta kvar som president till varje pris trots att han redan har förlorat det amerikanska folkets förtroende. Han ska vinna! Och Pence, hans vapendragare, borde ge honom segern.

10:58 Medlemmar ur Proud Boys, en högerextrem milis, börjar att tåga mot den amerikanska kongressen. De skanderar att de ska ”ta tillbaka sitt land”. I nästan ett decennium har FBI varnat för att det största inhemska hotet mot USA:s demokrati är det högerextrema våldet. Precis som på många andra håll i västvärlden.

12:00 President Trump håller tal i en park utanför Vita huset. Fler och fler samlas. Stämningen kokar av vrede och revanschlystnad. Han eldar upp massorna: ”Vi kommer aldrig att ge upp, vi kommer aldrig att ge upp”, och hans anhängare jublar extatiskt. Någon har symboliskt hängt upp en galge med rep och snara som vid en avrättningsplats. Pöbeln skanderar ”Kämpa för Trump” och vevar med flaggor, tillhyggen och vapen.

13:10 President Trump avslutar sitt tal med att hetsa massorna: ”Vi kämpar. Vi kämpar utav helvete, och om ni inte kämpar som bara fan, kommer ni inte att ha ett land längre. Så låt oss tåga nerför Pennsylvania Avenue.” De uppeldade anhängarna har redan börjat att marschera längs denna aveny som sammanbinder Vita huset med den amerikanska kongressen.

Grasmattorna utanför Kapitolium fylls redan av hundratal uppeldade människor som kommer att bli tusentals bara timmar senare. Jag följer dramat via nyhetsuppdateringar som strömmar in från amerikanska medier. Allt är ofattbart.

13:15 Representanthusets talman, demokraten Nancy Pelosi, har redan startat den högtidliga sessionen med senatorer och kongressledamöter som ska deklarerat demokraterna Joe Biden och Kamala Harris som ny president respektive vicepresident. Skarorna utanför Kapitolium växer, hoten ökar och mobben börjar att ta sig förbi avspärrningarna. En polisman ber desperat om förstärkning: ”De kastar metallstolpar på oss”, ropar han i panik när han vittnar om hur de våldsamma demonstran-

terna skadar poliser. Polisen skickar ut en evakueringsvarning: ”Det är ett våldsamt upplopp som pågår.” Poliserna har tappat kontrollen över situationen.

13:50 Den uppretade folkmassan tar sig förbi alltfler spärrar. De river ner kravallstaketen. Grindarna forceras med våld.

Byggnadsställningar som satts upp för den kommande presidentinstallationen används som plattformar för att ta sig framåt. Byggmateriel dras loss för att använda som vapen mot poliserna.

Terrorn sprider sig. Scenerna är helt överkliga att ta in. Poliserna är alldeles för få. De tvingas backa när den hänsynslösa massan trycker på och ropar desperat på förstärkning.

Samtidigt fortsätter vicepresidenten, republikanen Mike Pence, att leda sessionen inne i kongressbyggnaden.

Vi är en hel omvärld som chockat ser raseriet mitt framför våra ögon. Händer detta i staden jag är på väg att bosätta mig i till sommaren?

14:13 Rutor krossas, mobben väller fram och tar sig in i maktens absoluta boning. En del bär hjälmar som om de vore soldater i strid, andra är maskerade i uniform och många filmar medan de rusar fram.

Sydstatsflaggor, som i dag förknippas med rasism, slaveri och vit överhöghet, vevas euforiskt. Mobben tar sig allt närmare de folkvalda. Senaten utlyser omedelbart uppehåll.

Secret Service, underrättelsetjänsten, evakuerar vicepresidenten Mike Pence. Massorna skanderar att vicepresidenten

ska hängas. De menar att han har förrått deras ledare, Trump.

En modig svart polisman vid namn Eugene Goodman går rakt mot den aggressiva pöbeln. Han hinner varna den republikanske senatoren Mitt Romney i en korridor innan det är för sent.

Upprorsmakarna befinner sig trettio meter från där vicepresidenten och hans familj gömmer sig. Mobben står bara meter ifrån dörren intill kammaren, där folkvalda politiker ligger knäpptysta på golvet för att inte höras.

Folkmassan letar upphetsat efter talmannen Nancy Pelosi och knackar hårt, river upp dörrar och bryter sig in på olika kontor i jakten efter henne. Hon är en av högerextremisternas främsta hatobjekt och symboliserar för dem motståndarlaget, som nu ska ersätta Trump.

Polismannen Eugene Goodman lyckas lura iväg dem i en annan riktning och räddar därigenom många liv.

Pelosi hinner undan.

14:24 President Donald Trump twittrar igen om att USA kräver att sanningen ska fram. Han fortsätter att piska upp missnöjet mot vicepresident Pence och skriver på Twitter att Pence inte har modet att göra vad han borde för att skydda staten och konstitutionen.

14:25 Upproret är helt utom kontroll. Skräckslagen följer jag minutuppdateringarna från journalister på plats. Våldsamma män går bärsärkagång, vandaliserar och förstör allt i sin väg. Det väller in huliganer från alla entréer i representanthuset.

Demokratins högborg står under belägring. Många vill ändå fortsätta omröstningen i kammaren för att fullfölja demokratin och folkets vilja. Men våldet eskalerar ännu mer. Debatten i kammaren blir avbruten och ledamöterna ombeds i stället att gömma sig under sina stolar och ta på sig tångasmasker. Den uppeldade pöbeln springer mot kammaren. En demokratisk kongressledamot, Eric Swalwell, skickar ett sms till sin fru:

Jag älskar dig och våra barn. Snälla krama dem från mig.

Många folkvalda och deras medarbetare ringer för att ta ett sista farväl av sina familjer.

14:26 Mitt under upploppet ringer president Trump upp den republikanske senatoren Tommy Tuberville, som befinner sig i kaoset. Senatoren beskriver detaljerat rädslan och våldet som pågår bara några meter utanför:

”Herr president, de har tagit ut vicepresidenten. De vill att jag ska lägga på, jag måste gå.”

14:41 Mobben försöker med våld att ta sig in i kammaren. Glasrutorna yr i luften när de slår sönder allt i sin väg med batonger. Demokratins hjärta pulveriseras mitt framför våra ögon. De skanderar: ”Krossa, krossa, krossa.”

16:17 President Trump lägger ut en video på Twitter.

Sedan flera timmar tillbaka har han känt till det brutala våld, hat och hot som riktats mot den amerikanska demokratin, alla de folkvalda och alla de som arbetar för att tjäna, skydda och försvara friheten. Han har hetsat, uppmanat och uppviglat till

detta vansinne. Det är hans röst som har piskat upp våldet, attackerat demokratin och utsatt människor för fara.

Trots detta säger han till den våldsamma pöbeln:

”Vi älskar er. Ni är väldigt viktiga. Ni har sett vad som har hänt och hur människor behandlas så orättvist och grymt. Jag vet hur ni känner.”

Han säger att han förstår deras smärta och upprepar att de vann en jordskredsseger i det val som har stulits från dem. Men nu måste de gå hem.

18:00 Omfattningen av det besinningslösa våldet som skrämt en hel värld är nu känd överallt. Människor över hela världen har via sina mobiltelefoner, datorer, tv- och radioapparater i realtid kunnat följa något som påminner om en statskupp. Men president Trump twittrar igen till sina ”hjältar” i pöbeln. Han kallar dem åter för patrioter och trummar ut samma budskap som tände gnistan till våldet bara några timmar tidigare: att valet är riggat och att massorna som stödjer honom har blivit illa behandlade alltför länge.

”Minns denna dag för alltid”, blir hans sista ord denna afton.

Jag är helt matt den kvällen, när jag sjunker ner i tv-soffan i Stockholm. Jag känner mig urholkad och blir kvar i vardagsrummet långt in på småtimmarna. Resten av familjen har somnat. Mitt te har för länge sedan kallnat i koppen och detsamma gäller min energi.

Vi har just i direktsändning bevittnat ett försök till en så kallad autokupp, där en sittande ledare som nyss förlorat ett

val försöker behålla makten med dekret eller våld. Det som var otänkbart har inträffat.

Den avgående ledaren som i november 2020 förlorade valet i USA, en av världens äldsta och starkaste demokratier och en frihetssymbol som jag personligen har älskat sedan barnsben, agerade som en auktoritär diktator.

Det kan nog inte bli värre.

Detta är förhoppningsvis den absoluta bottennoteringen för det nutida USA och något som aldrig kommer att upprepas. Nu måste väl ändå det amerikanska folket för all överskådlig framtid bli immuna mot ledare med auktoritära drag. Detta måste vara slutet för Trumps antidemokratiska rörelse. De kan väl aldrig välja någon som Donald Trump till president igen?

Jag samlar mig och får tillbaka lite av hoppet igen. Demokratin överlevde också denna dystra dag, som vi aldrig kommer att glömma.

I gryningen, strax innan jag går och lägger mig, skriver jag ett inlägg på Facebook illustrerat av ett fotografi på Kapitoliums majestätiska skönhet:

Vi kommer aldrig att glömma den 6 januari 2021. Jag hade precis avslutat ett videomöte med en kollega på National Democratic Institute (NDI), som bor några kvarter från Vita huset, när maken ropade från tv-soffan att "de stormar kongressen".

Men mitt i detta mörker, när demokratin attackeras så brutalt, lyser ändå Kapitolium hoppfullt i natten. Det lyser då

demokratins folkvalda representanter vägrar att vika sig för våldets krafter, då de i stället återsamlas och följer folkets vilja.

Men det lyste också för att påminna oss om att demokratins fernissa är tunn. Uppiskat hat leder ofta till våld och att liera sig med populisterna skapar dyrköpta politiska baksmällor. En global lärdom.

Trots att min arbetsgivare, National Democratic Institute (NDI), är nära kopplad till Demokraterna, sysslar vi inte alls med amerikansk inrikespolitik. Vi driver globalt demokrati-stöd sedan 1980-talet. Men dessa dagar är det attackerna mot just USA:s demokrati som tar allt mitt syre. Privat och politiskt. Våra politiska partners världen över befinner sig i chock över att detta kunde hända i USA av alla länder. Men oppositionspolitiker i diktaturer jag arbetar med påminner mig om att vi i västvärlden måste sluta vara så naivt bortskämda. Ta aldrig demokratin för given. Frihetskämparna vi stödjer är rädda för att USA, det land i världen som ger allra mest pengar i demokratibistånd, ska överge deras rörelser. Jag försäkrar dem rakt ur mitt hjärta om att det aldrig någonsin kommer att ske. USA, oavsett om det är en demokrat eller republikan, liberal eller konservativ, som styr som president i Vita huset kommer alltid att stå upp för friheten globalt.

Tv-sofforna och radiointervjuerna för mig i Sverige avlöser varandra. Det känns nästan som att jag aldrig lämnat den svenska politiken, eller i alla fall är på ett kort återbesök som kom-

mentator. Jag går på politisk autopilot i några dagar. Det känns alldeles surrealistiskt, otänkbart och vansinnigt det som hänt. Men mitt USA, det jag älskar så mycket, vägrade att vika sig. Jag försummar mig själv och min familj med ständiga jobbmöten från morgon till kväll. Jag glömmer inbokade fikaträffar med vänner, hoppar över barnens aktiviteter, trycker bort telefonsamtal från äldre släktingar jag lovat att ringa och jag missar den där mammografin jag kallats till mitt i pandemin. Det går väl alltid att omboka till senare? Vilket jag aldrig gör.

”En kniv mot strupen på den amerikanska demokratin.” Så beskrev USA:s folkvalde president Joe Biden attacken den 6 januari 2021 i Washington. I efterhand kommer denna vassa egg också att rispa mig. Skarpt.

SEX MÅNADER SENARE, JUNI 2021, LINKÖPINGS CENTRALA GRIFTEGÅRDAR

Det är något visst med kyrkogårdar. Märkligt personliga även om ingen du saknar vilar på platsen. Ibland besynnerligt distanserade trots att någon du känt fått livets ändhållplats där. Den här sena slöa sommareftermiddagen hänger en tyngande stum oro över mig. Ett otäckt lugn. Tystnaden bryts enbart av brummandet från en avlägsen gräsklippare, knastret under skorna när vi rör oss längs grusgångarna och det vassa skrapet av en kratta i mellanrummet där gräs övergår till småsten. Jag förmanar döttrarna att inte springa längs gångarna när familjen genar över den folktomma kyrkogården. Vi har precis kommit med SJ-tåget från svärföräldrarna i Lund och är på väg hem till mina föräldrar. Jag stannar vid grav efter grav och läser på stenarna. Som vanligt påpekar jag för flickorna att gravarna speglar sin tid och det djupt orättvisa i att det förr mest fanns familjegravar, där bara mannens namn och titel stod på stenen. Men döttrarna hör mig inte. De är redan på väg någon annanstans ut mot de gnisslande metallgrindarna. De hinner inte höra mig berätta om rösträttsskampen Ada Arwedson, tillika skolföreståndare vid Elementarläroverket för flickor, som faktiskt har sin av kyrkogården extra uppmärksammade egna gravsten. De kanske redan är trötta på mitt eviga predikande om historiens okända och ofta orättvist

glömda kvinnor. Men det är så mycket jag vill lära dem. Innan min tid rinner ut.

Maken påpekar att vi redan är sena, så jag ber de andra att gå före. Jag säger att jag behöver vara ensam. Han förstår som man gör efter att ha varit tillsammans i snart tjugo år.

Jag snirklar mig långsamt mot utgången. Robusta svenska kvinnonamn på gravstenarna som vittnar om ett svunnet Sverige. Beda Albertina, Hulda Kristina och Alfrida Matilda. De dog alla tre under senvinter och tidig vår året 1942 innan andra världskrigets vändpunkter genom de allierades segrar i slagen vid El Alamein, Stalingrad och Midway. Kunde de dö i frid? Var de livrädda för att Sverige skulle hamna under Hitlers nazistiska diktatur och förlora friheten? Vågade de vara hoppfulla om framtiden mitt i det mörkaste av Europas historia? Eller gick de i sina upptrampade spår på med sina liv som människor alltid gjort även när världens oro brusar utanför.

Jag har alltid vid besök på kyrkogårdar tänkt på människor som dör innan ett avgörande och hoppfullt skede inträffat i deras liv, i deras land eller i världshistorien. Kanske innan ett efterlängtat barn eller barnbarn hunnit födas. Precis innan deras döttrar tagit studenten eller söner hunnit gifta sig. Strax innan deras kamp för att införa kvinnlig rösträtt blivit verklighet eller innan kommunistdiktaturen, fascismen eller kolonialismen fallit i det land de älskar och kallar sitt hem. Innan historiens vändpunkter inträffat. Jag är själv livrädd för att bli någon som inte får vara med. Inte få se hur det slutar. Att lämna livet när det är dystert och inte i frid.

Jag närmar mig sakta grinden. Läser på de sista stenarna. Det

hugger alltid till inombords när den döde var ett litet barn. Det känns tungt när den avlidne är född samma år som ens egna åldrande men alltjämt fullt levande föräldrar. Men allra tyngst känns det när den begravde är född samma år som jag själv.

Min resväska lämnar märken av hjulen i det välkrattade gruset. Min toviga fiskbensfläta som passerat sitt bästföredatum klistrar sig svettigt mot nacken. Två dagar tidigare när jag skulle natta döttrarna och låg i en knarrande, obekväm viksäng hos svärföräldrarna och sträckte ut armarna över huvudet för att ge plats för min långa kropp, då fanns det där. Ett större ömt stelt område i mitt högra bröst och en fast svullnad i armhålan.

Hemma i föräldrarnas kök väntar ostkaka med pappas vispade grädde till mammas hemmagjorda hjortronsylt av bär plockade på den västerbottniska myren. Den vita häggen blommar fortfarande utanför fönstret och bär doft av förväntansfull svensk försommar. Jag har en vemodig känsla inom mig, men vet ännu inte omfattningen av mitt kommande mörker.

JULI 2021, HUSLÄKARMOTTAGNINGEN

”Jag sätter i akutrutan till Karolinska här, bara så du förstår.”

Jag är inte förvånad. Min intuition slår sällan fel. Men när husläkare Ulla noga undersöker och trycker på mitt högra bröst på kvartersmottagningen och det rinner blod ut ur bröstet blir verkligheten än mer brutal. Jag har levt i ett dimmigt töcken de senaste veckorna. Jag har bedövat rädslan med arbete, lyss-

nat på vårdupplysningens råd att invänta nästa mens för att se om svullnaden gått ner innan jag besöker läkare. Jag har läst att bröstcancer allt som oftast upptäcks som specifika tydliga knölar som inte gör ont. Jag har firat midsommar med vännerna i Österskär. Jag har delat min ångest bara med min Mark, mamma, pappa och någon enstaka väninna och inte velat visa upp min oro öppet inför flickorna. Nu faller jag avgrundsdjupt. Förbannar mig själv för att jag skippade den där mammografin mitt under pandemin något halvt år tidigare på grund av att det krockade med världshändelser, viktiga jobbmöten och att jag var så upptagen att jag inte kom mig för att boka in en ny tid. Ett fullkomligt omdömeslöst beslut som jag kommer att få ångra för all framtid, den tid jag har kvar. En läkare förklarar för mig senare att hitta bröstcancer på en mammografi på kvinnor som liksom jag har tät bröstvävnad är lika svårt som att urskilja ett flygplan på en molnig himmel. Att jag inte ska känna skuld, skam eller samvetsqual. Att det kanske inte hade synts ändå på en tidigare mammografi. Han förklarar att aggressiv bröstcancer som min kan avancera väldigt snabbt. Men Hillary Clintons ord "Don't confuse having a career with having a life" har ändå bränt i mitt medvetande sedan dess. Jag har mig själv att skylla. Skulden är min. Enbart min. Jag borde ha ätit nyttigare, stressat mindre, tränat mer och tagit hand om mig själv bättre. Nu är det för sent att vara efterklok. Karolinska sjukhuset ringer redan samma eftermiddag. Jag blir kallad dagen därpå.

Om några dagar fyller jag fyrtiosex år. Lika gammal som min vän Clara var när cancer tog hennes liv.